

ACC. NR. 3474

Landskap: Skåne
Härad: Frosta
Socken: Norra Rörum
Uppteckningsår: 1924

Upptecknat av: Albert Nilsson
Adress: Lund
Berättat av: Oliva Olsson
Född år 1849 i Norra Rörum

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Uppteckningen rör Linet och linberedningen.

Lin odlades förr ganska mycket i Frosta härad, och varje år hade man sin lilla linåker på gården. Linet såddes, när man hade tillvärat med allt det andra. Helst skulle det sås på "Beda dan". Då man skulle så linfrö, steg man opp så tidigt, så att daggen låg kvar. Och så skulle det vara absolut stilla i vädret. Om det blåste, flög det lätta fröet sin väg. Man sådde efter fjerande, d.v.s. man rissade i jorden med foten, och sedan höljde man över, allt eftersom man sådde. Fröet hade man i ett vanligt s.k. "säalöbe". Många brukade ha ägg i "säalöbed", men att man, sedan man sått hörfröt, skulle ha så många ägg man ville äta, var en given regel.

Sedan hören kommit opp, skulle den lukas, innan den blev för lång. Det gällde att kliva omkring försiktigt och plocka bort ogräset utan att trampa ner linet.

Skriv endast på denna sida!

Sådden.

Hören lukas.

3474

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När linet hade blommat tre gånger, och "kneblena" var bruna, var det tid att "ruska den". Det var ungefär vid samma tid som ^{man} höstade kärrensäden. Man band ihop hören i små neker och ställde den i travar om tio par på åkern till torkning. Sedan körde man hem den på logen och repade den. Att repa hören kallades även att "knebla" den, då det var "kneblena", som man repade av. Sedan man repat den, togs den i stora fång och lades upp på loftet, tills man hade åkt in säden, så att det fanns stubb, där man kunde breda den. Ungefär en månad skulle hören ligga ute på åkern. "te breie". När den var färdig att taga upp, när den var "rödder", som man sade, kunde man se av topparna. Ty när de böjdes upp, skulle man taga den. Sedan räfsades den upp och buntades i stora buntar, som bands med halmband, och så körde man den till "bastuan".

Hören ruskas

knippna

2

Hören repas.

Hören bredes.

Den, som hade hand om hörens behandling i "bastuan", kallades "bastukäring", och det var vanligen en skicklig och erkänd gunna i byn, som var "bastukäring", när alla gårdarna bröt. Hören breddes ut på pallarna i torkrummet och svettades. Det var viktigt att se efter, så att man svettade den lagom. När det droppade från pallarna ner på golvet, skulle den tagas bort.

Brytningen.

Hören svettas

På morgonen, då man samlades för att bryta i bastuan, hade bastukäringen hållit på med att svetta hören under natten, och nu skulle hon ha ledningen av brytningen.

Skriv endast på denna sida!

Vid brytningen gick det till så, att fruntimmerna stodo inne längs med båda väggarna i skjulet, och karlarna stodo utanför på den släta planen framför "bastuan". Karlarna kunde också ibland stå inne i skjulet. Då skulle karlarna stå till höger och fruntimmerna till vänster. Karlarna hade de grova "brödorna" och krossade, som det hette, medan kvinnorna hade de fina re och finbröto. Brödorna voro ofta vackert utskurna med ornament och initialer. Bastukäringen delade ut små buntar, som brötos en och en. De kallades "hänner", och fruntimmerna fingo hämta dem hos bastakäringen och räcka dem till den karl, som bröt åt henne. Ty man skulle alltid helst vara jämna par. Varje flicka hade en karl, som grovbröt åt sej. När karlarna så hade krossat en "hann", lämnade de den tillbaka till sina respektive flickor till finbrytning. Vanligen bröt man 10 "hänner" i sträck. I somliga brydestuor hade man nischer i muren i skjulet, och i denna nisch lade man opp händerna, eftersom man bröt. Sen hörde man opp litet och stoppade ned vad man hade brutit i en påse.

Då man bröt, skilde man den sämre och den bättre hören från varandra. Den sämre gömdes till sist och kallades käringar. Då man bröt dem, hade man ett skämt för sej, som kallades "ge fästemör och fästemannan". Bastukäringen lämnade var och en av pojkarna en "kärning", och så sade hon: "Där har du den och den!" Och så nämnde hon namnet på den tös, som man trodde

"Ge fästemör
o. fästemannan!"

att pojken "slog för", eller någon annan för att få roligt. Sedan bröt pojken sin "käring", och när han lämnade den till sin flicka, som finbröt åt honom, skulle han säga liknande: "Där har du den och den." Då kunde det hända, att bastakäringen frågade: "Vem var det?" - "Jo", svarade då ofta pojken, "jag ska säj'et tyst." Sen skrek han ut det, allt vad han orkade.

Bonden, som man bröt hos, skulle alltid skicka ut "mellombid" till "brydefolket". Det var vanligen 1 stor bit bröd per man med en klick smör och en bit ost. Man hade också ibland en särskild ost, som kallades bastuosten. Senare brukade man även skicka med brännvin till både pojkar och flickor, medan man innan bara hade haft svagdricka till maten. På sina ställen hade man alldeles bestämd mat till "mellombid", t.ex. "päre-kaga" (stekt potatisgröt) med sylt på.

När brytningen var slut, tog man "hören" med hem till gården. Sedan skulle man ha gille där på kvällen. De, som deltagit, skyndade sig hem för att byta om kläder och samlades sen på gillesgården.

På "brydegillet" vankades det först kaffe, och pojkarna drack "jöga", medan flickorna fick nöja sig med fina kakor. Sedan fick man smör och bröd, som hela tiden stod framme på bordet. Och så skulle man ^{ha} en kötträtt. Köttet var i regel fårkött. Dessutom fanns annat kött, fläsk och två sorters "pölsa",

Mellanbit.

"Brydegillet!"

Matordning.

Skatte
H. Hörmans son.

3474

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

"hackepölsa" och "vriepölsa" (d.v.s. köttkorv och rullkorv). Efteråt fick man risgröt och kakor, två stycken per man, med namn på. Kakorna gömdes de flesta med sig hem.

Vid gillet skulle alltid bastukäringen sitta vid bordändan. De andra fick sitta, som de själva ville. Pojkarna satt vanligen på de väggfasta bänkarna och flickorna på lös- bänkarna eller på stolar. Naturligtvis fattades inte heller bastadrickat på bordet lika litet som vid brydestuan. Den gården, som hade brydegille, fick alltid mjölk från alla de andra gårdarna. Men då de kommo med mjölken, skulle man alltid ge en hörna bröd tillbaka.

Vid brydegillet hade man vanligen ljus på bordet, fyra stycken, två vid varje bordända.

Sedan man ätit, roade man sig med dans och lekar.

Man fick aldrig betalning för att man hjälpt till vid brytningen. Gillet ansågs som betalning nog, och man fattades aldrig folk, då man skulle "bryda hören".

Sedan skulle "hören" skättas. Skattesorna hade i motsats till dem, som bröto, betalt, men de hade likväl gillesmat hela dagen, och man kallade det helt enkelt "skättegille". En vanlig matordning var följande:

Morgonmål: Drickasoppa

Skriv endast på denna sida!

Skättegille.

kl. 10: kaffe och smörgar
middag: vanl. bruna bönor o. gröt
meraftan: kaffe och kakor
kväll: ärter eller vitkål.

Vid skättegillet hade man mycket skämt för sej. Man brukade, som man sade, "gifta bort varandra", helst dem, som inte voro närvarande. Där gjordes opp partier och giftermålsplaner för hela socknen av "skättesorna".

De yngsta på skättegillet fick vad man kallade "skitskätta", medan de mera vanda skulle "finskätta".

Som exempel på med vad prat och skoj man underhöll varandra kan t.ex. nämnas, att man kunde säga till varandra på morgonen, då man möttes: "I dag måtte jag väl inte frysa, jag har två par "håsor", och då kunde en annan säga: "Jaså, hur många kjolar har du då på dej?" - "Jag har tre!" - Eller i den stilen.

Vid skättningen fick man skattefall, som var det sämsta av "hören", som användes.

Sedan skulle man "hägla" hören. Man hade då två olika häglor, en grov och en fin. Det, som då blev avfall, var blånorna, och av det andra fick man lockar.

Oftast började man sen inte att spinna förrän efter julen. Till julen vävde man i stället. Men under själva

3474

julen fick man inte spinna, men väl om påsken.

Sedan lingarnet spunnits, kunde man hänga ut det till blekning. Och sedan man vävt de långa räckkorna med linneväv, lade man ut dem på gräsvall till blekning. Med räckkorna var det mycket att iakttaga. Man skulle akta så att det inte gick "jorskår" i dem, man skulle skydda dem för tjuvar med hjälp av dödningaben, som man lånat etc.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Skriv endast på denna sida!